

PANYI ELVIRA

TRIGGER OF CHANGE: ÖSSZEFÜGGÉSEK AZ 1907-ES BANKPÁNIK ÉS AZ AMERIKAI JEGYBANK MEGALAPÍTÁSA KÖZÖTT

Témavezető:

Dr. Peterecz Zoltán

Bevezetés

Múltban történt eseményekre néha nem könnyű megadni a pontos magyarázatot. Történések, közgazdászok fejtegetik és értelmezik a történelmet, de sokszor csak sejtetik, hogyan történt is igazából. Számtalan korabeli újság, személyes levél, emlékirat és dokumentum maradt ránk, amelyek mind egy történet másik oldalát világítják meg reflektorfényben. Hogy mind az összes részletet felfedjük, ami közrejátszott egy rendszer létrehozásában – ami még ma is működik –, szinte lehetetlen, de valahol mégis szükséges ahhoz, hogy tisztábban lássunk az információ-rengetegben.

G. Edward Griffin álláspontja szerint eleinte logikus lépésnek tűnt a Szövetségi Bankrendszer („Federal Reserve System”) bevezetése az Egyesült Államokban annak érdekében, hogy stabilizálja az ország gazdaságát a 20. században (Griffin 20). Napjainkban is széles körben elfogadott az az álláspont, hogy a rendszer a bankok „járványszerű” csődbe-menése, kifejezetten az 1907-es pánik miatt lett bevezetve; „az országnak végleg elege lett a privát kézben lévő labilis bankok anarchiájából” – ez volt az a kijelentés, ami tette bírta a kormányt, és változást hozott (idézi Griffin 1998: 19).¹ De mi is pontosan a Federal Reserve System? Mi a funkciója? Ez egy olyan intézmény, mely magába foglalja az összes bankot, ezáltal bankok egységét képezi az Egyesült Államokban. 1913-as megalapítása óta elsődleges célja egy stabilabb és rugalmasabb pénzügyi rendszer biztosítása, ami ellehetleníti jövőbeni pánikok és banki csődök kialakulását.² Ezt a kijelentést olvasva felmerülhet egy lényegre törő kérdés: mi módon volt képes a Federal Reserve System megtartani hatalmát és pozícióját az USA-ban, figyelembe véve azt a tényt, hogy megalakulása óta kudarcot

1 Ford.: P. E., ha nincs másképp jelölve, akkor az összes idézet általam fordított.

2 Forrás: Board of Governors of the Federal Reserve System, l. még: 12 U.S. Code § 225a - Maintenance of long run growth of monetary and credit aggregates.

vallott elsődleges céljának teljesítésében? (Griffin 21) Griffin felsorolja, hogy megalapítása óta több banki csőd, mellettük az 1929-es nagy gazdasági világválság, recessziók, „1000%-os infláció”³ rázták meg az ország pénzügyi rendszerét (Griffin 1998: 21). Lenne más ok is a központi bank megalapítására? Tanulmányom célja az 1907-es pánik és a Federal Reserve System létrejötte közti korreláció feltárása a 20. századi Amerikai Egyesült Államokban. Dolgozatomban először az 1907-es pánik lehetséges kiváltó okait tárom fel, majd az USA banki szektorának gazdasági nehézségeit és politikai problémáit vizsgálom a 18–20. századig; végül, figyelembe véve a progresszivismus alapelveit, feltárom, hogyan vezettek be egy centralizált bankrendszert a vezető bankárdinasztiák segítségével.

Először azonban meg kell értenünk bizonyos alapvető kifejezéseket, melyek könnyen összetéveszthetők. Észrevehető ugyanis egy finom különbség a pénzügyi krach („crash”), illetve a bankpánik közt, azonban definíciójuk nem egységes, hiszen közgazdászok és bankárok más-más álláspont szerint értelmezik, hogy mit is jelent pontosan egy összeomlás vagy egy pánik. Robert F. Bruner és Sean D. Carr szerint a krach egy „erős hanyatlás saját tőke árfolyamon” (Bruner és Carr 2007: 199). Egy kevésbé konkrét definíció Charles P. Kindleberger és Robert Z. Aliber szerzőktől: „eszközök ára (»prices of assets«) összeomlása, esetleg egy fontos bank vagy cég csődbe menése” (Kindleberger és Aliber 2005: 94). A leghomályosabb definíciót Frederick Mishkin és Eugene White adják meg, akik úgy magyarázzák, hogy „a tőzsde összeomlását vagy krachját könnyű definiálni. Amikor látod, tudod, hogy az.” (Mishkin és White 2003: 55) A „pánik” szó elég egyértelmű, mivel az „banki betétek félelem vezérelte visszavonása, ami likvidálási válságot válthat ki bankoknál vagy akár az egész pénzügyi rendszernél” (Bruner és Carr 2007: 200). Természetesen a hirtelen visszavonásokra kell, hogy legyen magyarázat, még akkor is, ha csak félelemtől vezéreltek. Meglepően Kindleberger és Aliber másképp látják, mivel ők úgy definiálják a pánikot, hogy az „egy ok nélküli ijedtség [...], ami eszköz piacon fordulhat elő, vagy likvid értékpapírok rohamszerű kiváltása pénzre vagy állampapírokra - abban a hitben, hogy az állam úgyse válik fizetéképtelenné, hiszen mindig tudnak több pénzt nyomtani” (Kindleberger és Aliber 2005: 94). Ahogy a későbbiekben feltárjuk az 1907-es pánik részleteit, láthatjuk majd, hogy nemcsak egy, hanem több kiváltó ok lehetett az esemény mögött, következésképpen Kindleberger és Aliber érvelése helytelen. Egy másik fontos tény ezen jelenségekről Charles Calomiris szerint az, hogy „a hirtelen visszavonások olyan mértékben elárasztják a bankokat és az egész rendszert, hogy az kénytelen a letétek pénzre váltását felfüggeszteni – így a bankok lehúzzák a redőnyt, vagy csak a visszavonási kérelmek egy töredékét teljesítik. Egy másik lehetőség az, hogy adósleveleket (»IOUs«)⁴ adnak ki kéz-

3 A dollár vásárlóerejét 90%-kal csökkentette (Griffin 21).

4 Az „I owe you” rövidítése; egy nem hivatalos dokumentum, amelyben a bank elismeri tartozását az ügyfélnek. Forrás: Investopedia.

irat vagy elszámolóházi tanúsítvány formájában” (Bruner és Carr 2007: 200). Figyelembe véve a definíciók sokszínűségét kijelenthetjük, hogy a rendszer komplexitása megnehezíti olyan dolgok determinálását, hogy mi számít helyesnek vagy helytelennek, viszont közelebbről megvizsgálva a különböző nézeteket egy átfogó képet kaphatunk az 1907-es pánik körülményeiről és a Fed létrehozása közti korrelációról.

Az 1907-es pánik kiváltó okai

Egyfelől nagyon részletes és egyéni magyarázatokat találunk egy konkrét eseményhez – gyakran kusza okokkal megspékelve. Másfelől vannak olyan következtetések, amelyek nagy vonalakban mutatnak be egy nagy ideát: egyetlen indok, ami elfedi a bűnöket. Közgazdászok egyik favorizált álláspontja pedig az, hogy egy likviditás hiányát követik a krízisek a pénzügyi rendszerben. Mások szerint egyszerű kapzsiság és megvesztegethetőség a magyarázat mindenre (Bruner és Carr 2007: 2).

Az Amerikai Egyesült Államok már sok pánikot átélte az idő múlásával, de senki sem láthatta előre az 1907-es pánik hatását, ami a legrosszabb volt előző társaihoz képest (Carosso 99). Egy ilyen kaliberű esemény után döbbennek rá sokan, hogy valamit tenni kell. Mostanra széles körben elfogadott tény, hogy az 1907-es pánik vezetett a Federal Reserve System létrehozásához. Ezt kijelentve viszont sok kérdés maradt megválaszolatlanul. Először is, hogyan hagyott ennyire mély nyomot a társadalomban, illetve voltak-e előzményei, amelyek utaltak volna a bekövetkező jelenségre? Az 1907-es pánik korábbi láncreakciók eredménye volt, mint például a San Franciscó-i földrengés és a Knickerbocker Trust Company incidense, ám a pánik maga a bankok sebezhetősége és gyengesége miatt alakult ki. Előző pánikok kiváltó okainak és visszatérő elemeinek elemzésével kijelenthetjük, hogy az 1907-es pánik főként a San Franciscó-i katasztrófában és a Knickerbocker Trust Company csődjében gyökerezik.

Történések számtalan lehetőséggel állnak elő, amelyek kiválhatták az előző pánikokat, név szerint azokat, amik 1857 és 1907 közöttiek. Bruner és Carr szerint:

Az 1857-es pánik az Ohio Life Insurance & Trust Company csődje miatt alakult ki. A Missouri, Kansas és Texas Railroad tartozása a New York Warehouse & Security vállalatnak; a Keyon, Cox and Company összeomlása és a Jay Cooke Company indította el az 1873-as pánikot. 1884-ben Grant and Ward okozták a pánikot, amelyben Ulysses Grant is befektető volt. 1893-ban a Philadelphia and Reading Railroad; a National Cordage Company; Lake Erie and Western Railroad, illetve azon befektetők váltották ki a pánikot, akik aggódtak az eszközértékeken az ezüstbányászatban (Bruner és Carr 2007: 3–4).

Figyelemre méltó az a mintázat, amely a pánikokból kirajzolódik. Láthatjuk, hogy a legtöbb vállalati csődök hatására alakult ki, de fontos kijelenteni, hogy bukásuk az instabil és gyenge bankok természetére fogható (Griffin 15). Ezt az érvet Douglas Diamond és Philip Dybvig segítségével szeretném alátámasztani, akik a pánikokat „véletlenszerű eseményeknek” tekintik, amelyek egy esetleges likvidálástól való félelem hatására realizálódnak (Diamond és Dybvig 1983: 15). Követve ezt a gondolatmenetet, elmondhatjuk, hogy a bankokat főként a félelem hajtotta előre, ami aztán később veszttüket okozta. A gyakori bankostromok mellett a készpénzkiáramlás („currency drain”) jelentett nagy veszélyt a bankok számára, mivel ezek könnyen vezethettek pánikokhoz (Griffin 15).⁵ Mivel nem tudták tartani ígéreteiket, kénytelenek voltak bezárni (Griffin 14). Ahhoz, hogy megértsük a kettő közti kapcsolatot, John Klein érvelését kell megismernünk. Szerinte a pánikokat azok a bizonyos „készpénzkiáramlások okozták, amik relatív jólét időszakban történtek” (idézi Griffin 1998: 15). Állítása szerint nem a gazdaság hibája a pánik bekövetkezése, hanem a tartalék nélküli készpénzkiáramlásoké. Ez azt jelentette, hogy amikor a pénz iránti igény megnőtt a bankoknál, külső intézménytől kellett kölcsönözni, hogy fedezhessék a hiányzó pénzt. Viszont ha ez az igény túl nagy lett, amit már más sem tudott fedezni, bankostrom keletkezett, amit így maguk a bankok váltottak ki (Griffin 14). Más közgazdászok, név szerint Charles Calomiris és Gary Gorton ezt a jelenséget „aszimmetrikus információknak” is nevezik, mivel a letétbe tevők ilyenkor nem tudják eldönteni, melyik bank biztonságos, és melyik nem. A növekvő visszavonásokat látva viszont elkezdik imitálni társaikat, így egy láncreakció keletkezik (Bruner és Carr 155).

Történések, mint Henry Clews nem csak cég csődöket sorolnak fel mint lehetséges pánikkeltőket, hanem új elemeket is bemutatnak; Clews kilenc okot említ, ami hozzájárulhatott az 1907-es pánik kialakulásához:

1. A legmagasabb pénzügyi körök tókemanipulációja [...];
2. nemzeti tőke majdnem teljes beáramlása ingatlanba vagy más fixált formákban [...];
3. a Knickerbocker Trust Co. meggondolatlan kölcsönadásai, melyek felfüggesztéshez vezettek;
4. 800.000.000 dollárnyi kötvény kiadása;
5. a kaliforniai földrengés 350.000.000 dollárnyi veszteséggel; életbiztosítók ellen indított kivizsgálások;
7. a Metropolitan Street Railroad kivizsgálása;
8. Landis bíró abszurd 29.400.000 dollár bírsága egy 1.000.000 dollár alaptőkéjű részvénytársaság ellen;
9. az Interstate Commerce Commission vizsgálata a Chicago & Alton egyezményről, ill. azok eredményeiről (idézi Bruner és Carr 2007: 2).

⁵ A bankostromokat a túlzott banki hitelek folyósítása eredményezte, amit nem tudtak aztán már kincstárból fedezni (Griffin 13).

Láthatjuk, hogy új elemként jelenik meg a San Franciscó-i földrengés. 1906-ban, egy évvel a pánik bekövetkezése előtt történt a katasztrófa, amely lángokba borította a várost (Bruner és Carr 13). Itt felmerülhet az a bizonyos kérdés, hogy mégis mi köze lehet egy természeti katasztrófának a tőzsdéhez. Lenne köztük kapcsolat? Az igaz, hogy New York városa volt az ország keleti régiójának pénzügyi központja, de a nyugati partvidéken bizony San Francisco uralkodott mint a bankszféra centruma (Bruner és Carr 13). A sokk és pénzesztelenység megrázta az egész ország pénzügyi rendszerét. Az eseményekről szóló hírek azonnali hanyatlást okoztak a részvényárfolyamon, és az emberek elkezdtek eladni részvényeiket (Bruner és Carr 14).

E szerencsétlenség mellett egy másik eseményt is ki kell emelnünk, és ez a Knickerbocker Trust Company incidense, ami összeköthető a Heinze–Morse-cselszövésessel (Samuelson 272). Először is fontos kiemelni, hogy az olyan pénzügyi cégek, mint a Knickerbocker Trust Company, nem voltak túlzott ellenőrzés alatt, viszont sokban hasonlítottak az állami és nemzeti bankokra. 1907-re az ország egyik legnagyobb és legsikeresebb cégévé nőtte ki magát a Knickerbocker (Bruner és Carr 67–68). Elnökükkel, Charles T. Barneyval és közel 18.000 letétbe helyezővel stabilnak tűnt a cég. Egy külső szemlélő számára elég nehéznek tűnhetett egy ilyen vállalat térdre kényszerítése, de tudjuk, hogy az előző pánikokat is elsősorban a pénzügyi cégek csődje okozta, így nem meglepő, hogy 1907. október 17-én „megszállták” a társaságot. És az ok? Állítólagos pletykák szerint Knickerbocker belekeveredett a Heinze–Morse-cselszövésbe (Bruner és Carr xvii). Fritz A. Heinze Charles W. Morse-nak köszönhetően lépett a Wall Street színterére, aki akkor is egy hírhedt bankárnak számított New Yorkban (Bruner és Carr 39). Olyan bankok fölött szerzett irányítást a „jégkirály”-ként is emlegetett bankár, mint az Észak Amerikai Nemzeti Bank vagy az Új Amsterdami Nemzeti Bank, és emellett rengeteg részvénnyel rendelkezett a Mercantile Nationalnál (Bruner és Carr 39). „A bank egyenlő a hitellel és a hitel hatalom” felszólalásából tisztán látszik, hogy hatalmát csakis több bank kontrolálásával tudta elérni (idézi Bruner és Carr 2007: 40). A Montana Ore Purchasing Company megalapítása után Heinze nagy jövőt látott a bankszférában, és örömmel várt a Morse-szal való együttműködésre, aki nagy hírnévhez juthatta volna. Bruner és Carr szavaival élve:

Az Otto C. Heinze & Companyt használva elsődleges hajtóerőként a Wall Streeten, a Heinze testvérek egy spekulatív tőke érdekszövetséget kötöttek Charles W. Morse-szal, és így a United Copper Companyból 30.000 részvényt váltottak át hasonló értékű részvényekre Morse Knickerbocker Ice cégének. 1907 nyara és ősze elején viszont a pénzügyi értékek és a tőke árfolyama erősen csökkent. A testvérek aggódtak a United Copperben lerakott vagyonuk miatt, mivel azok tőkét gyakran használták számos bank helyzetének biztosítására. Hogy támogassák a United Copper Companynál lévő részvényeik árát, a Heinze testvérek elkezdtek felvásárolni a cég tőkét 20 Wall Street-i ügynökházzal együtt, ezzel veszélyes játszmába kezdve (Bruner és Carr 207: 41).

A rendszer instabilitása miatt csak idő kérdése volt, hogy mikor omlik össze a vállalat. Ahogy Bruner és Carr fogalmaz: „A krízistől való látványos elhatárolódás akkor következett be, amikor a letétbe helyezők visszavonták alapjaikat minden Morse és Heinze által irányított intézményből és áthelyezték más New York-i bankokba, ezáltal mérsékelve egy tömeges bankostrom lehetőségét” (Bruner és Carr 2007: 69). A betétesek nem tudták elviselni Knickerbocker állítólagos összeköttetését Heinze–Morse-szal, így elkezdtek visszakövetelni alapjaikat (Bruner és Carr xvii). Másnap Charles Barney bejelentette lemondását, azt állítva, hogy: „azért adtam be lemondásomat, hogy szabad kezet adjak munkatársaimnak a vállalat menedzselését illetően” (idézi Bruner és Carr xvii). Azonban amikor megkérdezték a cég helyzetéről és jelenlegi problémáiról, azt nyilatkozta, hogy „sosem volt erősebb pozícióban” (Bruner és Carr xvii). Október 22.-én egy nagy tömeg gyűlt össze a Knickerbocker épülete előtt, követelve vissza betéteiket (Bruner és Carr 77). Akkora már teljes erővel folyt a pánik. Meglepően, J. P. Morgannek – aki talán a Wall Street egyik legbefolyásosabb személye volt akkoriban – nem állt szándékában segíteni a Knickerbocker Trust Company-nak (Bruner és Carr 75). Bruner és Carr így véleményezi ezt: „A pontos okot, amiért Morgan nem avatkozott közbe nem lehet tudni. Spekulációk szerint a nemzeti bankrendszer érdekei, amihez Morgan is igazodott, arra irányultak, hogy a cégeket aláássák, mivel potenciális veszélyt jelentettek a pénzügyi innovációnak” (Bruner és Carr 75). Egy következő sokk a pánik után egy hónappal következett be, amikor ugyanis Charles Barney, a Knickerbocker elnöke állítólagos öngyilkosságot követett el (Bruner és Carr xvi-ii). Sokakat összezavart halála, hiszen a pánik már kezdett lecsendesedni, és több jel is egy pozitív végkimenetelre utalt a cégre nézve. A hírek szerint Barney nem állt a csőd szélén, mivel pont a halála előtt sikerült aláírnia egy egyezményt, ami rendezte volna karrierjét (Bruner és Carr xviii). Szükséges információk hiányában nem tudjuk halálának okait feltárni, hiszen ez már egy következő kutatás témája lehetne. Kísérteties távozása viszont még jobban megbonyolítja a rejtélyt, ami maga az 1907-es pánik. Ismerve a korábbi pánikok ismétlődő motívumait viszont összegezhethetjük, hogy az 1907-es pánik fő kiváltó okainak a kaliforniai katasztrófa és a Knickerbocker Trust Company csődje tekinthetők.

Figyelembe véve a pánik okait és J. P. Morgan befolyását, szemügyre vehetjük a pánik kihatását, ami később Nelson Aldrich nyomozásához vezetett. Hallva a Knickerbocker-esetet, a tömegek országos szinten lepték el a bankokat pénzüket visszakövetelve (Bruner és Carr xvii). Továbbá egyes bankok felfüggesztették a letétek visszavonásának lehetőségét, ami még nagyobb hisztériát keltett. Oliver M. W. Sprague adatai szerint a pánik alatt „350 millió dollár értékű betéteket vontak vissza az amerikai pénzügyi rendszerből” (Sprague 1908: 367). Érdekes módon a 6.412 nemzeti bank közül csak hat mondott csődöt, ami kevesebb, mint a korábbi nemzeti bankok korszakában („National Banking Era”) (Calomiris és Grodon 150). Ennek az lehet a magyarázata, hogy ez alatt az időszak alatt (1863–1913) állami bankok nem bocsáthattak ki bankjegyeket, csakis a nemzeti bankok voltak képe-

sek erre, mivel a kormány irányítása alatt álltak (Rothbard 122). Sprague állítása szerint: „A bankok helyzete messze állt a reménytelenőtől, mégis ráléptek a felfüggesztés végzetes és méltatlan útjára, fizetve a betéteseket saját döntésük szerint” (Sprague 1908: 365). Mégis a pánik látható nyomokat hagyott maga után szinte mindenhol, ahogy Bruner és Carr is sorolja:

1907 krachja és pánikja nagy vihart kavart nemcsak a tőzsdepiacokon és kormányokon, hanem az Egyesült Államok polgárai életében és az egész világon. A tőzsdeáru 21%-kal csökkent, ezzel eltörölve az addigi 1904-07-es növekedést. Az ipari termelés nagyobbab zuhant, mint bármelyik addigi pánik alatt. [...] Ez a pánik lett a második legrosszabb erejű a többi bankcsődhöz képest. A vasutak bruttó keresete december óta 6%-kal, a termelés 1907 májusától egészen 1908 júniusáig 11%-kal, a nagykereskedői árak 5%-kal, az import 26%-kal csökkentek. A munkanélküliségi arány 2,8%-ról 8%-ra emelkedett, ezzel egy drámai növekedést jelezve rövid idő alatt. A migránsok száma 1907-től 1,2 millió főről 750,000 főre csökkent egészen 1909-ig; majd csak 1910-ben éri el újra az egy millió főt (Bruner és Carr 2007: 141–142).

Az egész káoszt és csődöt egy bizonyos férfi vezette ravaszán, aki még ma is vitatott személy, hiszen a legtöbb történész különböző véleményen van róla. Kutatásaim alapján elmondhatom, hogy J. P. Morgan egyfelől egy apafiguraként jelenik meg, aki sikeresen meglovagolta a pánikot véget nem érő hatalmával, másfelől egy pénzéhes, fukar emberként tekintenek rá, aki saját és a bankkartell javára irányította a pánikot. Charles Barney halálával Bruner és Carr szavaival élve „a nemzet elveszítette önbizalmát. Csakis egy bátor vezéregyéniség hozhatná vissza azt”, ezzel egyértelműen J. P. Morgan fontos szerepére utalnak (Bruner és Carr 2007: 156). Emellé hozzátesszük:

Az információaszimmetria nagy szerepet játszott az 1907-es pánik idején. Egy századdal később szemlélve megdöbbenőnek tűnhet, mennyire keveset tudott egy átlagember vagy akár J. P. Morgan a pénzügyi intézetek helyzetéről. Az aszimmetria megoldására Morgan privát engedélyeztette a különböző intézmények és adósok eszköz-felülvizsgálatát. Viszont tudnia kellett azt is, hogy a nagyobb mértékű aszimmetria nem közte és a létesítmények közt volt, hanem a nyilvánosság és a bankok közt – így a sajtót és a szónokokat használta fel arra, hogy formálja a nyilvánosság pénzügyi rendszer biztonságáról kialakított meglátásait (Bruner és Carr 2007: 156).

Felfedni valódi személyiségét és tettei mögött meghúzódó indítékait csakis további kutatás segítségével lehetne, ám így is szembetűnő ereje és tudása, amellyel a pánikot irányította. 1908 elején a bankok végül eltörölték a felfüggesztést, majd „1909 végére a tőzsde és ipari termelés visszaállt a pánik előtti szintre”, 1912-ig azonban még stagnált (Bruner és Carr 143). A pánik kihatásának felmérése után a kormány nyomozásba kezdett, ami később az „Aldrich-Vreeland Act” törvényhez vezetett (Bruner és Carr 143). Bruner és

Carr feltevése szerint ez az intézkedés volt a válasz a pánik keltette félelmekre. Ismerve a végkimenetelt, ami a Szövetségi Bankrendszer kiépítése 1913-ban, felmerül egy pár kérdés a nyomozás valódi okát illetően. Ugyanis Jacob Schiff, a Kuhn, Loeb és Co. elnöke még 1907 elején a New York-i Kereskedelmi Kamara előtt tartott beszédében figyelmeztette a hallgatóságot: „Hacsak nincs az országnak egy központi bankja ami megfelelően kontrolálja a hitel forrásokat, ez az ország a valaha átélt legrosszabb pénzügyi pánikján fog keresztül menni” (Prins 2014: 20). Schiff nyilván sejtette a pánik bekövetkeztét, és „slippery slope”⁶ használatával próbálta elérni céljait, ami egy központi bank létrehozását jelentette. Schiffen kívül Paul Warburg volt az, aki egy centrális bank tervét írta meg még 1907 előtt, ám ötletét még egy pár évig elvetették (Wicker ix–x). Ezek a tények azt indikálják számunkra, hogy egy központi bank kialakítása már az 1907-es pánik előtt determinálva lett. A rendszer instabilitása és a bankok gyengesége miatt érthető, hogy több bankár is egy új rendszer bevezetését szorgalmazta. Ahogy Milton Friedman és Ana Schwartz is kiemelik:

Történelmünk banki kríziseiről szóló részletes történetek mind azt mutatják, mennyire számít egy vagy több személy kiemelkedő jelenléte, aki magára vállalja a felelősséget és az irányítást. A pénzügyi rendszer hibája volt az, hogy ennyire érzékeny volt krízisek kialakulására, amit csak ilyen vezető egyéniséggel lehetett megoldani... Ennek hiányában a határozatlanságra és szétszórásra utaló tendenciák teljes körűek voltak. Továbbá, az idő haladtával erejük felhalmozódott. A tettek hiánya csak növelte a kudarcok lehetőségét (Friedman és Schwartz 2008: 418).

Összegezve, az 1907-es pánik olyan láncreakciók következménye volt, mint a San Franciscó-i földrengés és a Knickerbocker Trust Company vállalat kudarca, amit Griffin is helyesen feltételezett (Griffin 15). Az ország pénzügyi rendszerének instabilitása pedig a bankokra vezethető vissza, mivel ők maguk váltották ki legtöbbször a bankostromokat.

Kudarcot vallott banki rendszerek az Egyesült Államokban

Egy centrális bank létrehozása nem új keletű dolog volt az Egyesült Államokban. Griffin állítása szerint a bankárok már kezdettől fogva egy központosított bank megvalósítására törekedtek, ezzel az európai hagyományt akarták követni (Griffin 17).⁷ Természetesen észrevették, hogy tervüket nem lesz egyszerű megvalósítani, mivel sokan az ötlet ellen voltak már akkor is. Ez volt a kezdete egy nagyon hosszú küzdelemnek két polarizált csoport között: azok között, akik mellette, illetve ellene voltak a tervnek. Griffin úgy gondolja, hogy a többszörös kudarc után a bankárok stratégiát kellett, hogy változtassanak, így az 1907-es pánik idején jó ötletnek tűnt újból meggyőzni a kormányt és a népet, hogy

6 Jelentése: „csúszós lejtő”.

7 Megj.: ezalatt Griffin elsősorban a Bank of Englandet érti.

egy stabil gazdaság felépítéséhez szükséges egy központi bank megalapítása (Griffin 16). Elmus Wicker történész kijelenti, hogy a centrális bank ötletét Nelson Aldrich először felresöpörte, mert túl „korainak” találta (Wicker x).⁸ Érdekes módon, egy európai körutat követően, 1908-ban hirtelen megváltoztatta véleményét és kijelentette, hogy az egyetlen megoldás a bankpánikok megszüntetésére egy központosított bank beiktatása lenne (Wicker x). Tudván, hogy korábbi bankrendszerek, mint a „First National Bank” és a „Second National Bank” nem arattak nagy sikert, a bankárok elővigyázatosságból egy titkos találkozót követően a Jekyll-szigeten írták meg a „Federal Reserve Act” törvényt, amelyet „Aldrich terv”-ként mutattak be később.

Korábbi bankrendszerek, mint az Észak Amerika Bank („Bank of North America”), Egyesült Államok Első Bankja („First Bank of the United States”) és az Egyesült Államok Második Bankja („Second Bank of the United States”) sikertelensége arra a vitára vezethető vissza, amely azok közt volt, akik a bankárok mellé álltak, illetve azok közt, akik ellene voltak, ezáltal egy örökös vitát indítva el. Robert Morris volt az első, aki az 1781-es Kongresszuson bemutatta azt a bizonyos törvényjavaslatot, amely később az amerikai történelem első központi bankjává nőtte ki magát (Rothbard 62). Murray N. Rothbard magyarázata szerint:

Észak Amerika Bankja 1782-ben kapta meg szövetségi mandátumát. Kiváltságos pozíciójából kifolyólag a kormány minden vám, illetve adó esetén elfogadhatóvá nyilvánította bankjegyeit. Ezen felül más bank nem működhetett az országban. A monopóliumi engedélyért cserébe a bank nagylelkűen a szövetségi kormánynak kölcsönözött újonnan létrehozott pénzét, hogy az rendezhesse államadósságát. A bank lett a kongresszusi alap letéteményese. Az első központi bank gyorsan kölcsönözött 1,2 millió dollárt a Kongresszusnak (Rothbard 2002: 62–63).

Morrisszal az élén, az Angol Bank („Bank of England”) mintájára tervezték (Rothbard 63). Griffin szerint: „Morris volt a vezetője annak a politikai és kereskedelmi csoportnak, akiknek céljuk az volt, hogy az új nemzet Anglia merkantilizmusát kövesse. Magas adókkal akarták támogatni az erős, központosított kormányt, megemelkedett vámokkal elősegíteni a hazai ipart, hadsereget és a haditengerészetet, emellett fel akarták fedezni a gyarmati előőrsoket, amik új országok és piacok felé való terjeszkedést hozták volna magukkal” (Griffin 325). A bankoknak jogukban állt „papír ígervényeket kibocsátani tényleges letéteket meghaladóan, de mivel az aranyat és ezüstöt valutában kellett tartaniuk, voltak bizonyos határok, amik megszabták ezt a procedúrát” (Griffin 1998: 325). Griffin egyet ért abban, hogy az Észak Amerikai Bankrendszernek voltak korlátai, de lényegében egy centrális intézményként működött: „A bank lett a hivatalos letéteményese az összes szövetségi alapnak

8 Nelson Aldrich vezette az 1907-es pánik utáni nyomozást (Wicker x).

és szinte azonnal 1,2 millió dollárt kölcsönzött a kormánynak, aminek nagy része a semmiből lett létrehozva a cél érdekében. Tehát, a megkötéseket leszámítva, amik a bankra hárultak és annak ellenére, hogy a bank egy privát intézmény volt, mégis egy központi létesítményként funkcionált és annak is számított” (Griffin 1998: 326) A Bank of North America viszont nem tudta végső célját beteljesíteni, ami a nemzet pénzkibocsátását jelentette volna. Emellett Morris nem volt a legbecsületesebb ember a banki ügyek kezelésében. Ahogy Griffin is kiemeli:

A Bank of North America már a kezdetektől fogva tisztességtelen volt. Mandátuma megkövetelte, hogy a privát befektetők 400.000 dollárt fizessenek be előfizetés gyanánt. Amikor Morris képtelen volt ezt az összeget kifizetni, politikai hatalmát használva elvette az USA Franciaországtól kölcsönkapott aranyát, és betette a bankba. Ezt később részleges tartalék alapként („fractional-reserve base”) használva egyszerűen megteremtette a szükséges pénzt, és magának, illetve társainak kölcsönözte. Így működik a hatalom titkos tudománya (Griffin 1998: 326).

Az incidens után Morris politikai hatalma megbukott (Rothbard 63). Egy évvel később, 1783-ban már csakis kereskedelmi bankként működött a Bank of North America, ezzel megszüntetve a centrális banki funkcióját (Rothbard 63). Egy másik vitapont az volt, hogy bár a Kongresszus nem bocsáthatott ki pénzt a nemzetnek, fel volt hatalmazva arra, hogy kölcsönözzön (Griffin 327). Griffin rávilágít arra, hogy: „Amikor egy bankár pénzt bocsát ki a semmiből, majd azt állítja, hogy kölcsönadja, igazából teremti” (Griffin 1998: 327). A cél az volt, hogy egy olyan centrális bankot hozzanak létre, amely pénzt bocsát ki, majd annak nagy részét kölcsönadja a kormánynak; később elérve azt, hogy úgy fogadják el, mint a „nyilvánosság pénze”. Így aztán nem a Kongresszus adná ki a hitel számlákat, hanem a bank (Griffin 328).

Továbbhaladva az Egyesült Államok Első Bankjának megalakulásához: a harc a két fél közt tovább folytatódott. Az egyik oldalon Alexander Hamilton állt, aki a Föderalisták ideológiáját képviselte, a másik oldalon Thomas Jefferson helyezkedett el, aki az Anti-föderalistákhoz⁹ tartozott. Jefferson a bankárok ellen érvelt, mondván, hogy a hatalmat a „tagállamoknak és az embereknek” kéne megőrizni (Griffin 1998: 329). Úgy gondolta, hogy ekkora hatalmat adni az Alkotmánynak „nem bölcs dolog, hiszen megengedni, hogy a bankok hozzák létre az ország valutáját, csakis a nemzet vesztéhez vezethet” (idézi Griffin 1998: 329). A Jefferson-pártiak azzal is érveltek, hogy a szövetségi kormánynak nem áll jogában, hogy bankokat hozzon létre (Rothbard 70). A másik oldal természetesen nem fogadta el Jefferson véleményét. Rothbard azt is kiemeli, hogy „Hamilton ellenben fenntartotta azt a látszatot, hogy az Alkotmány »magában foglalja« a hatalmat homályos nemzeti

9 Később Republikánus Párt.

célok eléréséhez, így segíti a szövetségi hatalom korlátlan kiterjesztését” (Rothbard 2002: 70). Jó ötletnek találta, ha „ésszerű határokon belül” működik; és annak érdekében, hogy a „növekvő kereskedelemmel lépést tudjunk tartani”, több pénzforgalomra lett volna szükség (Griffin 1998: 329). Ezt viszont szerinte csak a bankok tudták volna elérni (Griffin 329). Ahogy Rothbard is magyarázza:

Hamilton szerint az állítólagos fémpénzhiányt értékpapírok összevonásával lehetne megoldani, amit az új bank bocsátana ki. Ezáltal tud a bank befektetni a feltételezett szövetségi adósságba és a gyártók segélyezésébe. A bankjegyeket legálisan be lehetett volna váltani fémpénzre igény szerint, emellett a szövetségi kormány adó formájában fogadta volna el a papírokat, ezáltal egy kvázi-törvényes fizetőeszköz státusszal felruházva azt. Továbbá a bank olyan presztízsből részesülne a kormány által, mint a közpénzek letéteményese (Rothbard 2002: 68).

A vita tovább folytatódott, Jefferson és Hamilton saját igazukért harcoltak. Míg Jefferson azt vallotta, hogy: „A privatizált központi bank lakossági pénz kibocsátása nagyobb veszélyt jelent az emberek szabadságára, mint egy állandó hadsereg. Nem engedhetjük, hogy vezetőink véget nem érő adóssággal árásszanak el minket”, addig Hamilton úgy fogalmazott, hogy: „Egy társadalom sikeres működése érdekében egyesíteni kell a gazdag emberek kamatát és hitelét az államéval. Egy nem túl magas államadósság lesz számunkra a nemzeti áldás” (idézi Griffin 1998: 329). Tervei szerint az intézmény „magánkéz alatt lenne, és a részvények egy ötödét a kormány birtokolná” (Rothbard 2002: 68). Sok vita után 1791-ben húsz évre kapott mandátumot az Egyesült Államok Első Bankja. Thomas Willinggel az élen több millió dollárnyi bankjegy kibocsátásába kezdett a bank. Ismételten a Bank of England mintájára szabták, így tulajdonképpen az Észak Amerika Bank másolata volt (Rothbard 68–69). Habár tizennyolc bankot hozott létre a rendszer a korábbi négy helyett, húsz évvel később mégsem hosszabbították meg mandátumát (Rothbard 70). Ahogy Griffin is kifejti:

A bank azonnal elkezdte feladatát ellátni és pénzt kibocsátani a kormány számára. Ez a pénzmenyiség és a növekvő árak hatalmas inflációjához vezetett. Az első öt évben az emberek félretett pénzének 42%-a lett elkobozva az infláció által. Ugyanez a jelenség gyötörte a kolóniákat két évtizeddel korábban, viszont most nem a nyomtatás miatt, hanem a központi bank által létrehozott részleges tartalékon lévő bankjegyek miatt. Ahogy közeledett a mandátum megújításának időpontja, a két ellentétes szándékú csoport politikai szövetségest alkotott a bank ellen: a Jefferson-pártiak biztonságos pénzt akartak, míg a másik párt korlátlan engedélyt ahhoz, hogy lophasson. 1811. január 24-én egy-egy szavazat híján a Szenátus és a Képviselőház meghíúsította a mandátumot (Griffin 1998: 340).

Griffin véleményét értelmezve láthatjuk, hogy amíg nem jut a két párt konszenzusra, addig egy központi bankrendszer sem lesz sikeres és fenntartható.

A következő bankrendszerre tett kísérlet az Egyesült Államok Második Bankját jelentette 1816-ban (Rothbard 41). Előzőleg az 1812-es háború nagy hatással volt a pénzügyre (Rothbard 73). Rothbard kiemeli: „A bankok nagymértékű expansióját¹⁰ legfőképp a háború finanszírozása váltotta ki. Az Új-Angliai bankok konzervatívabbak voltak más régiókhöz képest, emellett erősen ellenezték az Angliával való háborúzását így ezen a területen kevés volt az államadósság” (Rothbard 2002: 73). Rothbard két új útvonalat is bevezetett, amelyek lehetséges megoldások lehetnek volna a gazdaság stabilitásának helyreállítása érdekében:

Az egyik a „kemény-pénz” útja lehetett volna, amit a régi republikánusok és a föderalisták is támogattak. A szövetségi és tagállami kormányok ridegen kényszerítették volna a könnyelmű bankokat, hogy rögtön fémpénzre váltsanak át, és ha a legtöbb Új-Anglián kívüli bank ezt nem tudta volna teljesíteni, akkor erőszakkal likvidálták volna őket. Ily módon a leértékelt inflációs bankjegyek és betétek tömegét könnyedén likvidálták volna, és a készletekből kiáramolt pénz pedig szabad forgalomba került volna. Ez lett volna az inflációs korszak vége. Helyette 1816-ban mégis a régi föderalista utat választotta a demokrata-republikánus létesítmény: egy új központi bankot, az Egyesült Államok Második Bankját alapította meg (Rothbard 2002: 83).

Most már James Madison és Andrew Jackson álltak a két ellentétes párt élén. Madison végül aláírta a bank mandátumát, ami nem meglepően megint a Bank of England kópiája volt (Rothbard 84). Később, amikor Andrew Jackson került hatalomra 1828-ban, kijelentette, hogy a rendszer a „korrupció hajtóműve” és nem volt hajlandó megújítani az engedélyt (Rothbard 2002: 92). Ahogy láthatjuk, egy bizonyos minta ismétlődik újra és újra: hosszas viták után a kormány végre beleegyezik egy centrális bank létrehozásába, ám azt később több oknál fogva eltörli. Felmerülhet bennünk a kérdés, hogy akkor miért nem változtattak a központi bankrendszer alapvető működésén, vagy vezettek be egy teljesen új rendszert? Ennyi sikertelen próbálkozás után logikusnak tűnt, hogy új stratégiához kell folyamodni egy működőképes, fenntartható pénzügyi rendszer kialakítása érdekében. Végül három központi bankrendszert követően 1837–62-ig bevezették a „szabad bankok korszakát” („Free Banking Era”) (Rothbard 115). Ekkor csakis tagállami engedéllyel rendelkező bankok működhetek, akik arany és ezüst érmék ellenében bankjegyeket nyomtattak, anélkül, hogy külön engedélyt kaptak volna a tagállam parlamentjétől (Rothbard 115). Ezen bankok majdnem fele tönkre ment, egy harmada pedig csődbe ment, mert nem tudták jegyüket visszavál-

10 A bankok, bankjegyek és betétek számának növekedése (Rothbard 73).

tani (Rothbard 118). Összegezve, az ok, amiért nem voltak sikeresek az olyan korábbi bankrendszerek, mint az Észak Amerika Bankja, az Első Nemzeti Bank és a Második Nemzeti Bank, a véget nem érő harc azok közt, akik a rendszer felépítése mellett és ellen voltak.

Ismerve a korábbi kudarccokat, a bankárok egy csoportja a Jekyll-szigeten tartott egy titkos találkozót, ahol végre megegyezhettek a Federal Reserve működését illetően. Fontos megemlíteni, hogy a kormány még mindig tartott attól az ötlettől, hogy központi bankot létesítsen (Griffin 438). Nelson Aldrich szenátornak ráadásul személyes kötelei is voltak a bankkattellal (Bruner és Carr 145). Bruner és Carr szerint így nem meglepő, hogy később ő maga kérvényezte egy centrális bank bevezetését, hogy olyan kaliberű események, mint az 1907-es pánik soha többé ne fordulhasson elő (Bruner és Carr 145). 1910-ben tartották a találkozót a szigeten, ahová az állítólagos kacsavadászatra érkezők külön jelentek meg, és csak a keresztnevüket használták (Griffin 8). Jóval később, 1930-ban Warburg lejegyezte a találkozót és annak célját, ám a résztvevő személyek nevét vagy a helyszínt nem említette: „A konferencia eredménye teljesen bizalmas volt. A tény, hogy egyáltalán megtörtént a találkozó nem volt szabad, hogy a nyilvánosság elé kerüljön” (Warburg 89). Griffin öt lehetséges célt sorol fel, ami miatt megszervezhették a találkozót Jekyll-szigeten:

1. Hogyan állítsák meg a kicsi rivális bankok befolyását úgy, hogy kezükben maradjon a nemzet pénzügyi forrásainak irányítása?
2. Mi módon tehetik a pénzmennyiséget rugalmasabbá, hogy visszafordítsák a privát tőke képződését és hogyan tudnák megkaparintani a hitelpiacot?
3. Hogyan képesek kihúzni az összes nemzet bankjának csekély tartalékait, hogy egy nagy tartalékba helyezve esetleg egy páran meg tudják védeni magukat a készpénzkiáramlások és a bankostromok ellen?
4. Hogyan tudják a banktulajdonosok áthárítani az elkerülhetetlen veszteséget az adófizetőkre?
5. Milyen módszerrel kéne meggyőzni a Kongresszust, hogy ez a cselszövés a nép megvédésére szolgál? (Griffin 1998: 437–438)

Nagyon lényeges ésszben tartanunk, hogy a Federal Reserve Actet nem törvényhozók, hanem bankárok tervezték meg. A találkozót követően Aldrich szenátornak volt feladata, hogy elfogadtassa a Kongresszussal a törvényjavaslatot. A kormányt és a nyilvánosságot meg kellett győzni arról, hogy e rendszer bevezetése az ő védelmüket szolgálja, így a Jekyll-szigeti stratégia a következő pontokat vették figyelembe:

1. Ne nevezd se kartellnek, se központi banknak!
2. Tűnjön úgy, mintha egy kormányhivatal lenne!

3. Hozz létre regionális ágazatokat, hogy decentralizálnak tűnjön, ne pedig „Wall Street centralizálnak”!
4. Kezd egy konzervatív struktúrával, sok biztonságos banki alapelvet beiktatva, amit későbbi intézkedésekkor könnyen meg lehet változtatni, vagy eltörölni!
5. Használd az emberek által érzett haragot, amit a közelmúltban történt pánikok és bankcsődök váltottak ki, ezzel népszerűsítve a pénzügyi reform igényét!
6. Kínáld fel a Jekyll-szigeti tervet, mintha egy megoldás lenne az igényekre!
7. Alkalmazz egyetemi professzorokat, hogy látszólagos akadémiai bejegyzést kapjon a terv!
8. Szólalj fel a terv ellen, meggyőzve a nyilvánosságot arról, hogy a Wall Street-i bankárok ellene vannak a törvényjavaslatnak! (Griffin 1998: 438)

Ennél a pontnál úgy tűnhet, hogy Griffin kissé túlozva csakis rossz színben akarja feltüntetni a bankárokat, és negatív sztereotípiákból levont következtetésekkel él, viszont ő egyike azon keveseknek, akiknek lehetőségük volt a Jekyll-szigeten történekről részletes információhoz jutni.

Összefoglalva, az ok, amiért titkos találkozót kellett tartani Jekyll-szigeten az volt, hogy korábbi bankrendszerek, mint az Észak Amerika Bankja, az Első Nemzeti Bank, a Második Nemzeti Bank mind csődöt mondtak, így a bankkartell elővigyázatosságból kérte fel Nelson Aldrich szenátort, hogy mutassa be az Aldrich-tervet, melynek működését együtt dolgozták ki, ezáltal később létrehozva a Federal Reserve Actet.

A Szövetségi Bank megalapítása a progresszizmus szemszögéből

A Federal Reserve System megvalósításának utolsó lépése az volt, hogy a bankárok elfogadják a törvényt a Kongresszussal. Akkortájt (1912) a progresszizmus ideológiája csúcspontjához ért (Bruner és Carr 149). Rothbard szerint: „Az 1913. december 23-án aláírt Federal Reserve Act az 1900 körül kezdetét vevő progresszív hullám jogszabályozásához tartozott, amit a kormány helyi, tagállami és szövetségi szinten hajtott végre. A progresszizmus egy kétpárti mozgalom volt, mely a 20. század első két évtizede alatt alakította át az amerikai laissez-faire gazdaságot és társadalmat egy centralizált állami irányítással működő országgá” (Rothbard 2002: 183). A progresszív mozgalom nagy szerepet játszott a Fed létrehozásában, mivel az akkori elnök, Woodrow Wilson írta alá a törvényt hosszas vita után, mely a demokraták és a Wall Streeten üzletelő bankárok közt alakult ki.

A Szövetségi Bankrendszer beiktatásának végső lépése 1911-ben, a Nemzeti Kereskedelmi Bizottság („National Board of Trade”) ülésén kezdődött C. Stuart Patterson elnökkel az élen (Rothbard 254). Érdemes megjegyezni, hogy a New York-i Kereskedelmi Kamara

(„New York Chamber of Commerce”), a New York-i Kereskedők Szövetsége („Merchants’ Association of New York”) és a „New York Produce Exchange” már több évvel az Aldrich-terv bemutatása előtt favorizálták a központi bank megalapítását (Rothbard 254). A konferencia végén mindannyian elfogadták az ötletet, és egy „reformszövetséget” alakítottak ki (Rothbard 254). Ahogy Rothbard részletezi:

A hét személyből álló bizottság ravaszul eldöntötte, hogy New York helyett Chicagóban hoz létre egy nemzeti polgári szövetséget a Sound Banking System megalapítására. Az ötlet az volt, hogy megszerzik egy helyi szintű hátszági termelés hamis patináját, és meggyőzik a népességet arról, hogy a szövetség megszabadult a Wall Street rettegett hatalmától. A csoport hivatali vezetői John V. Farwell, chicagói üzletember és Harry A. Wheeler, az USA Kereskedelmi Kamarájának elnöke voltak. Igazgatójuk a Chicagói Egyetem pénzügyi közgazdásza, J. Laurence Laughlin volt, akinek H. Parker Willis, régi tanítványa is asszisztált (Rothbard 2002: 255).

Ezen kívül még egy hasonló kampány indult, hogy egyesítse a bankárokat (Rothbard 256). Egy zártkörű konferencián Aldrich és társai az Amerikai Bankárok Szövetségével („American Bankers Association”) és más prominens bankelnökkel együtt ülészttek (Rothbard 256). Nem meglepő módon Aldrich törvényjavaslatát minden résztvevő vendég szorgalmazta (Rothbard 256). Rothbard szerint James B. Forgan¹¹ bizonyult a reformmozgalom leghasznosabb támogatójának. Olyan sikeresen győzte meg az Amerikai Bankárok Szövetségének végrehajtó tanácsát, hogy az megszegve szabályait, kinevezte Forgan-t a bizottság elnökének (Rothbard 256). Gabriel Kolko is kiemeli, hogy:

[...] a konferencia valódi célja az volt, hogy megbeszéljék, hogyan tudná a banki közösség megnyerni a kormány feletti irányítást... Általánosan elfogadták, hogy az Aldrich-terv megemeli a nagy nemzeti bankok hatalmát, így tud versenyezni a gyorsan növekvő tagállami bankokkal, és kordában tartva azokat erősíti a nemzeti bankok pozícióját külföldi banki tevékenységekben (idézi Rothbard 2002: 256).

Eddig a pontig tisztán láthatjuk, hogy a bankkartell nem ütközött nagyobb akadályokba vagy nehézségekbe, ám ez hamarosan megváltozik. 1912-ben a Republikánus Párt kissé kettévált és a demokraták voltak fölényben a szenátusban. (Rothbard 257).¹² Az Aldrich Bill nem kavart nagy port először, hiszen a Kongresszuson túlnyomó számban demokraták ültek,

11 Chicago Első Nemzeti Bankjának elnöke, maga a bank viszont Rockefeller irányítása alatt állt (Rothbard 256).

12 Ezen kívül Woodrow Wilson szerepe rendkívül jelentős, hiszen elnökké választása után ő volt az, aki a bankárokkal együtt aláírta a Federal Reserve Actet (Wicker x).

így könnyen félredobták a javaslatot (Rothbard 257). Griffin szerint Wilson már megválasztása előtt beleegyezett a törvény aláírásába, azzal a feltétellel, ha támogatják elnökválasztási kampányát (Griffin 456). Arról nem ír Griffin, hogy pénzbeli támogatást kapott-e Wilson vagy sem. Griffin ezen kijelentése viszont bizonyítékok hiányában nem elég meggyőző. Állítása szerint Jacob Schiff, a Kuhn, Loeb és Co. elnöke nagyban hozzájárult Wilson elnökké választásához, viszont arról nem található több információ, hogy pontosan hogyan segítette Wilsont személyesen (Griffin 210). Jelölését Edward M. House biztosította, akinek közeli szövetségese volt Morgan és Warburg (Griffin 468). Griffin azt is állítja, hogy az akkori pénzhatalmi elit („Money Trust”) meggyőzte Rooseveltnél, hogy vonja el William Howard Taft, Wilson ellenfelének republikánusi támogatását (Griffin 468). Ezen a ponton megkérdőjelezhető Griffin hitelessége, hiszen azt sugallja, hogy magát az elnökválasztást manipulálták. További információ hiányában nem tudjuk igazolni Griffin feltételezését, viszont Ron Chernow kiemeli Rooseveltnél és Morgan különös kapcsolatát:

Habár a Roosevelt–Morgan párost néha kifigurázták, kapcsolatuk sokkal komplexebb volt ennél. A nyilvános civakodás mélyebb ideológiai affinitásokat rejtett magában... Rooseveltnél a gazdaság fejlődéséből kibontakozó érdekszövetkezeteket természetesnek, organikusnak látta. Szerinte megállításuk olyannyira lehetetlen lett volna, mint a Mississippi folyó elapasztása. Mindketten utálták a 19. század röggös individualista gazdaságát, és inkább a nagy bizniszeket favorizálták... Rooseveltnél és Morgan közötti csatározáskor érezhető volt egyfajta árnyjáték, mintha ellenségeskedésük nagyban csak színjáték lett volna... Rooseveltnél és Morgan titokban vérszövetkezesek voltak (Chernow 1990: 106–112).

1913-ban Wilsont végül megválasztották elnöknek, és ő volt az, aki javasolta egy Központi Szövetségi Bizottság („Federal Reserve Board”) létrejöttét a regionális szövetségi bankok számára (Griffin 459). Továbbá Griffin hozzáteszi:

Amikor Wilsont megválasztották, House ezredes szó szerint beköltözött a Fehér Házba, és az USA láthatatlan elnökévé vált. Irányítása alatt az Aldrich Bill kozmetikai műtéten esett át, és Glass-Owen Bill néven tűnt fel újból. Habár a demokraták szponzorálták, lényegében még mindig a Jekyll-szigeti terv volt. Aldrich, Vanderlip és mások Wall Streettel együtt megjátszották ellenérzéseiket a Glass-Owen törvénnyel kapcsolatban, ezzel meggyőzve a Kongresszust, hogy a nagy bankárok tartanak a törvénytől (Griffin 1998: 469).

Ahogy olvashatjuk, a bankárok egyik stratégiája volt az, hogy látszattól elleneztek a törvényjavaslatot, annak érdekében, hogy a demokraták számára ne tűnjön fel elfogultságuk és személyes érdekük a témát illetően. Ezzel szemben Rothbard kifejezi, hogy a törvény azonnali támogatásban részesült a bankszektor által (Rothbard 189). Természetesen voltak demokraták, akik elleneztek a törvényjavaslatot, köztük William J. Bryan, egy régi Wall

Street-i rivális, aki ráadásul a törvény megsemmisítésével is fenyegetett (Rothbard 189). Nagyon jól tudta, hogy a Kongresszus legbefolyásosabb demokratája lévén beleegyezése nélkül soha nem éri el végső célját a Federal Reserve Act (Griffin 465). Viszont Charles Seymour így fogalmazott: „Pártja iránt érzett lojalitása miatt nem indított támadást a Federal Reserve Act ellen, amivel úgy tűnik, soha nem értett egyet. Pártbefolyásával eltiporhatta volna az intézkedést, ami nem volt harmóniában személyes elméleteivel” (idézi Griffin 1998: 465). Bryan erősen ellenezte azt az ötletet, hogy bármilyen törvényjavaslatot, ami a privát bankok pénzkibocsátásához vezet, támogatni kellene (Griffin 466). Inkább kompromisszumot kért. Ultimátumában követelte, hogy: „A Federal Reserve bankjegyei csakis a kormány által kibocsátott és garantált valuták legyenek”, továbbá kérvényezte, hogy az „irányító testületet az elnök és a Szenátus válassza meg” (Griffin 1998: 466). Habár a bankárok szerették volna, ha ők maguk választják ki a Federal Reserve Board elnökét, beleegyeztek, hogy a Kongresszus és az elnök döntsön, de csak azzal a feltétellel, ha kijelölhetik a regionális Szövetségi Bankok tisztviselőit (Rothbard 258). Ahogy Rothbard kifejti: „az irányítást hamar átadták Morgan embereinek, így Benjamin Strong a Bankers Trusttól lett a New York-i Szövetségi Bank tejhatalmú vezetője. A reformpártiak már csak a »Glass Bill« feletti civakodás és a Fed törvénybe iktatása után eszméltek rá a cselszövésre” (Rothbard 2002: 258). Bruner és Carr kiegészíti, hogy: „A törvény egy Nemzeti Pénzügyi Bizottság (»National Monetary Commission«) megalakítását is magával hozta, hogy az Egyesült Államok pénzügyi rendszerének alkalmasságát tanulmányozza; ez a bizottság lett a szövetségi jegybank tanácsa (»Federal Reserve Board«) (Buner és Carr 145). Wilson elnök kiemeli: „A hatalom megosztásával, érdekek összeolvadásával, illetve az »ellenőrzések és egyensúlyok« rendszerével (»checks and balances«) kívántuk megvédeni a népet. Ily módon a bankok csak eszközök, nem pedig uralkodók az üzlet és egyéni vállalkozások kezdeményezését illetően.” (idézi Griffin 1998: 467). Ezzel az állítással Wilson képes volt meggyőzni Bryant, hogy támogassa a törvényt, és fogadja el a kompromisszumot. Bryan később kijelentette:

Annaira nagyra értékelem az Elnök emberekért tett szolgálatát és a pénzreformmal járó alapvető elvekért megtett kiállását, hogy minden részletében támogatom őt [...] A pénzkibocsátás jogát a kormány nem adta át a bankoknak; az irányítást az így létrehozott pénzek felett a kormány nem adja le [...] Örülök, hogy őszintén és visszafoghatatlanul támogathatom a pénzügyi törvényt [...] Az ellentmondó véleményeket, alig hihetően, de sikerült egybehagolni (Glass 1975: 139–142).

Ahogy Griffin kifejti, „Bryan áttérítésével nem volt kétség a kimenetelt illetően. A Federal Reserve Actet 1913. december 22-én tovább engedte az egyesített kongresszusi házak konferenciabizottsága, maga a Kongresszus a karácsonyi szünet előkészületeivel volt elfoglalva, és így vitát kizáróan gyorsan megszavazták a törvényt, így másnap már alá is írhatta az elnök”¹³ (Griffin 1998: 468).

13 Képviselőház szavazata: 282-60, szenátus szavazata:43-23 (Griffin 468).

Mivel a progresszív mozgalom alatt létrehozott kompromisszumot mindkét párt elfogadta, a Federal Reserve Act aláírása ironikusan hozzájárult pénzhatalmi elit „sarjának” megszületéséhez (Bruner és Carr 145). Érdekes módon később maguk a demokraták állították, hogy a Fed létrehozása az ő ötletük volt, ezzel akarva learatni a babérokat egy olyan rendszer megvalósításáért, amit ahogy láthattuk, eleinte szorgosan elleneztek (Bruner és Carr 145). Mindenképp ironikus, ahogy a vélemények az idő múltával ellenkező irányba fordulnak. Egészen az 1960-as évekig élt az a történészek által híresztelt tévhit, hogy a progresszivismus az emberek „látszólagos felemelkedés”-e volt, ami Rothbard szerint „a nagy üzleti ellenálláson felülkerekedett, hogy így megregulálja és irányítsa a már 19. század végétől meglévő felgyorsult monopóliumrendszert” (Rothbard 2002: 183). Viszont épp az ellenkezője történt:

[...] igazából az történt, hogy az üzleti világ a 19. században egyre jobban versenyképesé vált. Több J. P. Morgan és vállalata által vezetett érdekek kétségbeesetten próbáltak egy kartellt kialakítani a szabadpiacon. Az 1890-es évek alatt, a nagy méretű ipari szövetkezetek mezőnyén, a nagy-biznisz érdekek vállalatok egyesülésével próbáltak magas árakat és alacsony termelést előidézni, de sajnos az egyesülések mind összeomlottak egy új rivális érkezésekor. Mindkét kartellalapítási kísérletet Morgan vezette, [...] aztán világhosszá vált számukra az egyetlen út a gazdasági kartellek létrehozásához – ami biztosítaná a folyamatos gazdasági dominanciájukat és magas profitjukat – az, ha a kormány hatalmát felhasználva irányítaná a kartelleket. Másképp fogalmazva, laissez-faire vezetői stílus helyett egy centralizált és koordinált államigazgatásra volt szükség. De mégis hogyan tudtak az amerikai emberek egy ilyen program mellett kiállni, amikor szinte már beléjük ivódott a kormány által kiszabott monopólium iránti harcos szembenállás? Hogyan tudták a nép Új Rendhez való beleegyezését kivitelezni? (Rothbard 2002: 183–184)

Itt Rothbard egy lényegre törő kérdést tesz fel, amire nem könnyű választ találni. Mégis hogyan engedhette a kormány és a nép a bankok egységesítését egy olyan reform keretében, ami egy hatalmas masinát konstruált? A legvalószínűbb választ Griffin adja meg, aki azzal érvel, hogy eleve azzal akarták meggyőzni az embereket, hogy a Fed csakis az ő érdeküket szolgálja (Griffin 438). Viszont arról nincs elegendő bizonyíték, hogy ez még a Jekyll-szigeten megbeszélte tudatos döntés volt-e, vagy csak egy későbbi stratégiaváltás volt, amikor a demokraták visszadobták az Aldrich-tervet.

Összegezve elmondhatjuk, hogy a demokraták beleegyezéséhez rokonszenvenné kellett tenni a központi bank ötletét. Wilson elnök megválasztásával lehetőség nyílt arra, hogy kompromisszumot kössenek, ami mindenki számára kielégítő volt. Végül a Wall Street-ellenes Bryan kiiktatásával a Fed végre törvénybe kerülhetett.

Konklúzió

Amint láthattuk, a Szövetségi Bankrendszer megalapítása nem egy hirtelen szemléletváltás volt olyan prominens bankárok, mint Morgan, Warburg és Schiff; vagy pedig az Amerikai Egyesült Államok kormánya részéről. Még ha sok történész el is akarja velünk hitetni, hogy a centrális bank megalakulása 1913-ban csakis az 1907-es pánik erőteljes utóhatásaira fogható, a korábbi bankrendszerek kudarcai, mint az Észak Amerika Bankja, az Első Nemzeti Bank, a Második Nemzeti Bank eltörlése azt sugallják számunkra, hogy nem pontosan erről van szó. Hiába írja Robert Wiebe történész, hogy: „az 1907-es pánik katalizátorként hatott a nyugtalan politikai helyzetre. Nyilvánvalóan mindenkit meggyőzött, még a bankárokat is, hogy egy pénzügyi reform elkerülhetetlen... a pánik olyan nyomást váltott ki, hogy az addig kényelmes életüket élő polgárok tette készen aktív szereplőivé váltak a reformmozgalomnak, ezáltal még több lehetőséget adva a változásnak”; a Jekyll-szigeten történtek és Warburg központosított bankrendszerről szóló tervezete – amelyet egy évtizeddel a Federal Reserve Act előtt írt meg – mind azt indikálják, hogy a pánik csak egy eszköz volt egy nagyobb kaliberű terv megvalósításához a bankkartell számára (Wiebe 1959: 201).

Griffin, Rothbard és Wicker véleményét figyelembe véve kijelenthetjük, hogy a Fed létrejöttével az összes bank egy nagy gépezet részévé vált, amelyet egy kisebb csoport vezetett. A Szövetségi Bank egyben központi bank is, ezáltal nagyon hasonlít korábban eltörölt társaira. Akkor mégis hogyan lehetséges az, hogy még ma is működő létesítmény? Megalakulása óta több banki krach és pánik is végigtarolt az országon, még sokkal rosszabbak is, mint az 1907-es pánik, így feltehetjük a kérdést: miért nem törölték el mostanra? Itt Griffin értelmezése helytálló, ugyanis ő szerinte megalakításának nem ezek voltak valódi szándékai (Griffin 23). Ő hét okot ad a Fed megszüntetésére, mellyel egyetérthetünk:

1. Képtelen előzőleg kinyilvánított céljait megvalósítani.
2. Folyamatosan a közérdek ellen dolgozik.
3. Az uzsoráskodás legfőbb eszköze.
4. A legtöbb igazságtalan adó kiváltója.
5. Háborúosztó.
6. Destabilizálja a gazdaságot.
7. A totalitarizmus eszköze. (Griffin 1998: iii)

Reagálva a listára felvetődik bennünk egyből a kérdés, hogy szükség lenne-e egy másik rendszer bevezetése? Van-e jobb mód bankjaink kezelésére?

Bruner és Carr a Federal Reserve Actre úgy reagálnak, hogy: „Egy olyan törvény, ami

a Fed létrehozását szolgálta annak érdekében, hogy rugalmasabb deviza hiteleket biztosítson, megvalósítsa értékpapírok újra felértékelését és hozzájáruljon a bank- és egyéb szférák hatásosabb felügyeleti rendszer kialakításához” (Bruner és Carr 2007: 146). Kétségtelen, hogy ez túl nagy falatnak bizonyult a Fednek. Tanulmányomban az 1907-es pánik és a Federal Reserve System létrejötte közti korrelációt kívántam feltárni. A kettő közti kapcsolatot először az 1907-es pánik okainak feltárásával, majd a banki szektor 18–20. századig terjedő gazdasági problémáinak szemléltetésével illusztráltam; végezetül a progresszizmus ideológiáját szem előtt tartva arra próbáltam magyarázatot találni, hogy tudott egy centralizált bankrendszer létrejönni az akkor vezető bankkartell segítségével.

Felhasznált irodalom:

- Bruner, R. F., Carr, S. D. 2007. *The Panic of 1907: Lessons Learned from the Market's Perfect Storm*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Calomiris, Ch. W., Gorton, G. 1991. The Origins of Banking Panics: Models, Facts and Bank Regulation. In: Hubbard, R. G. (ed.) 1991. *Financial Markets and Financial Crises*. Chicago: University of Chicago Press. 109–174.
- Carosso, V. P. 1970. *Investment Banking in America: a History*. Vol. 25. Cambridge: Harvard University Press.
- Chernow, R. 2010. *The House of Morgan: An American Banking Dynasty and the Rise of Modern Finance*. New York: Grove Press.
- Clews, H. 2009. *Fifty Years in Wall Street*. BN Publishing.
- Diamond, D. W., Dybvig, D. H. 1983. Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. In: *Journal of Political Economy* 91:401–419. Letöltés: 2015. 03. 10.
- Friedman, M., Schwartz, A. J. 2008. *A Monetary History of the United States, 1867–1960*. Princeton University Press.
- Glass, C. *Adventures in Constructive Finance*. 1975. New York: Arno Press.
- Griffin, G. E. 1998. *The Creature from Jekyll Island: A Second Look at the Federal Reserve*. Westlake Village: American Media.
- Kindleberger, Ch. P., Aliber, R. Z. 2005. *Manias, Panics, and Crashes: A History of Financial Crises*. New York: Basic Books.
- Mishkin, F. S., White, E. N. 2003. U.S. Stock Market Crashes and their Aftermath: Implications for Monetary Policy. In: Hunter, W. C. et al. (szerk.) 2003. *Asset Price Bubbles*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Prins, N. 2014. *All the Presidents' Bankers: The Hidden Alliances that Drive American Power*. Nation Books.
- Rothbard, M. N. 2002. *A History of Money and Banking in the United States: The Colonial Era to World War II*. Auburn: Ludwig Von Mises Institute.

- Samuelson, P. A. 1970. *Economics*. New York: McGraw-Hill.
- Sprague, O. M. W. 1908. The American Crisis of 1907. In: *Economic Journal*, September (1908): 353–372. Letöltés: 2014. 10. 10.
- 12 USCA § 225a. „Maintenance of long run growth of monetary and credit aggregates.”
Board of Governors of the Federal Reserve System, 2013. Letöltés: 2014. 11. 15.
- Warburg, P. 1930. *The Federal Reserve System: Its Origin and Growth*. I.-II. New York: Macmillan.
- Wicker, E. 2005. *The Great Debate on Banking Reform: Nelson Aldrich and the Origins of the Fed*. Ohio State University Press.
- Wiebe, R. H. 1959. The House for Morgan and the Executive, 1905–1913. In: *American Historical Review* 65 (1959): 49–60. Letöltés: 2014. 11. 12.